

Поліщук Д. І.
студент ІШКОЮУ, 1 курс, 1 гр.,
науковий керівник – кандидат
мистецтвознавства **Уманець О. В.**,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри культурології

ДІЯЛЬНІСТЬ «ПРОСВІТИ» ЯК ЧИННИК НАЦІОТВОРЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

У процесах націотворення, формування національної свідомості українців місію рушія відігравали об'єднання національної еліти, свідомо спрямовані на всебічну просвіту народу, забезпечення умов розвитку освіти та формування нової генерації консолідованої української спільноти. Важлива роль у цих процесах у ХІХ ст. належала товариству «Просвіта», яке розпочало діяльність 1868 р., репрезентуючи новий тип духовної спільноті й об'єднавши студентство, греко-католицьких священників та прогресивну українську інтелігенцію.

Товариство «Просвіта», маючи на меті консолідацію української спільноти, її розвиток, актуалізувало своєю діяльністю такі питання: виокремлення української нації з-поміж інших, виховання свідомих, освічених представни-

ків нації, здатних боротися за ідею української державності на ґрунті осмислення духовного спадку українського народу. З огляду на історичні передумови появи «Просвіти», Головний відділ товариства наголошував на необхідності виховання національно-патріотичного духу передусім серед молоді.

Завдяки діяльності «Просвіти» осередками формування української національної свідомості стали читальні та філії, організація яких здійснювалася за активної участі греко-католицького духовництва. У праці «До науки і просвіти» митрополит А. Шептицький декларував: «Закладайте, мої браття, по селах читальні і захоронки для дітей. Дбайте, щоб діти ходили до нашої школи. Здобуйте собі і їм просвіту» [3, с. 16]. При читальнях створювались молодіжні та спортивні секції «Січ», «Сокіл», «Пласт», «Луг», здебільшого орієнтовані на зрілу молодь, хоча «Пласт» починав виховувати дітей ще з шкільного віку. Традиційним було щотижневе проведення у читальнях товариства зібрання місцевих відділів, де розглядалися проблеми організації просвітництва та патріотичного виховання молоді. У Народних домах, які об'єднували просвітницькі сили, розміщувались читальні, бібліотеки, крамниці, театральні зали, демонструвалися аматорські вистави. Так, активність діяльності філії товариства в м. Борщів дозволила компенсувати втрати на будівництво «Дому» за декілька вистав.

«Просвіта» активно піднімала перед місцевою владою питання щодо необхідності відкриття українських закладів освіти. У 1897 р. О. Барвінський ініціював відкриття української гімназії у Тернополі, після боротьби місцевої української інтелігенції з польськими партіями була відкрита гімназія у Станіславі, що створювало ґрунт для забезпечення природного права українців на власний культурний розвиток, ствердження самобутності українського народу і можливості майбутнього політично-державного розвитку Східної Галичини. Формуванням національної освіти опікувалося греко-католицьке духовенство, яке наполягало на навчанні дітей і молоді українською мовою, сприяло відкриттю шкіл, підтримувало прогресивну молодь.

У кін. XIX ст. «Просвіта» спрямувала зусилля на поживлення політичного життя нації, створення перших політичних партій. Це закарбувало початок нового етапу націотворення – боротьби за українську державність, позначеного активною державотворчою діяльністю національної інтелігенції (місцева громада отримала можливість обирати патріотично налаштованих депутатів до Галицького сейму та австрійського парламенту), інтенсифікацією зв'язків між Східною Галичиною та Наддніпрянською Україною, що активізувало процес національної ідентифікації.

Надважливим для «Просвіти» було й «селянське питання» – створення умов для покращення матеріального становища селян, поширення еконо-

мічних, господарських знань, сприяння їх практичному застосуванню. Так, «Просвіта» підтримала хвилю страйків 1903 р. проти низької заробітної плати польськими поміщиками, у 1909 р. із метою обговорення шляхів покращення економічної ситуації організувала у Львові просвітньо-економічний конгрес.

«Просвіта», охопивши своїм впливом Східну Галичину, постала в авангарді культурних процесів. Діючи в ім'я формування національної свідомості населення, виховання патріотичних сил, підготовки кадрів для майбутньої боротьби за незалежність та суверенітет України, «Просвіта» також сприяла підтримці статусу мови як чинника національної консолідації, закріпленню національної пам'яті (організацією святкувань знакових для українського народу ювілеїв) як чинника активізації процесу національної ідентифікації.

Література

1. Алексієвець М. М., Зуляк І. С. Діяльність «Просвіти» у національно-культурному відродженні Східної Галичини (1868–1914). – Тернопіль, 1999. – 184 с.
2. Андрухів І. Українські молодіжні товариства і духовне відродження краю. – Івано-Франківськ, 1992. – С. 16.
3. Шептицький А. До науки і просвіти // Літопис митрополичої діяльності. – Львів, 1928.
4. Уманець О. В. Дяльність «Просвіти» в контексті національних культуротворчих процесів ХІХ ст. / О. В. Уманець // Духовна культура України перед викликами часу (до 150-річчя заснування «Просвіти»): тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 квітня 2018 р.). – Харків : Право. – С. 100–103.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ЧАСУ

Тези доповідей учасників
II Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Харків, 16 квітня 2019 р.)

Харків
«Право»
2019

УДК 008(477)
Д85

Редакційна колегія:
А. П. Гетьман (голова), *В. О. Лозовой*,
О. А. Стасевська, *О. В. Уманець*

Відповідальність за достовірність наданих матеріалів несуть автори

Д85 **Духовна** культура України перед викликами часу : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 квіт. 2019 р.) / [редкол.: А. П. Гетьман (голова), В. О. Лозовой, О. А. Стасевська, О. В. Уманець]. – Харків : Право, 2019. – 282 с.

ISBN 978-966-937-660-2

Збірка містить тези доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Духовна культура України перед викликами часу», в яких висвітлені актуальні питання духовного життя сучасної України, національної ідентифікації та збереження культурної пам'яті.

УДК 008(477)

ISBN 978-966-937-660-2

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019
© Оформлення. Видавництво «Право», 2019